

da su istraživači prošlosti omeđeni savremenim kontekstom, jednako koliko i vlastitim sposobnostima i znanjima.

Poglavlje *Na mostu* bavi se ulogom antičke Grčke u savremenoj srpskoj kulturi. Konstrukt antičke Grčke suočavao se sa činjenicom da se Grčka nalazi na teritoriji Balkana ili u takozvanoj "evropskoj Turskoj". Polazeći od stajališta Edvarda Saída da je polarizovana slika sveta, u kojoj su Zapad i Istok suštinski različite i nepomirljive celine, rezultat kulturnih stereotipa konstruisan kroz *diskurs orijentalizma*, Marija Todorova u naučnu javnost uvodi *diskurs balkanizma*, u kojem ne dominira suprotnost, nego dvosmislenost usled koje se Balkan doživljava kao raskršće tj. kao mesto na kojem se Istok i Zapad susreću, ali i razilaze. Još jedna od osobenosti koje važe za diskurs balkanizma je i sklonost stanovnika Balkana da razmišljaju na ovaj način.

Srodnost sa klasičnim uzorom bio je prihvaćen i u srpskoj kulturi kao neosporni dokaz razvijenosti i duhovnosti. Tako je Miloš Đurić, naglašavajući etičke vrednosti srpskog narodnog pesništva isticao njegovu duboku bliskost sa helenskim epovima. Istorija srpske književnosti, takođe, beleži helenske uzore kroz radove Jovana Sterije Popovića, Laze Kostića, Vojislava Ilića, Borislava Pekića... Razvoj akademskih institucija pruža sliku o posebnom mestu koje je imalo proučavanje antičke starine, dok se u srpskom obrazovnom sistemu osećao snažan nemački uticaj. Profesor Miloje Vasić bio je jedan od nastavljača tradicije koja je uspostavljena sa Vilkelmanom i pobornik ideje da je Grčka izvor na kojem počiva evropska kultura. U naporu da na tlu vlastite domovine potvrdi evropske korene, odustao je od svoje početne interpretacije i porekao datovanje koje je Vinču postavilo na arheološku kartu praistorijske Evrope. Ovaj postu-

pak profesora Vasića samo je jedan u nizu koji se uklapa u diskurs balkanizma.

Kraj studije vodi nas do vizantijskih slika na kojima se jasno vidi sva balkanska protivurečnost – dok vizantijsko nasleđe "kvvari" percepciju zemlje koja neposredno i fizički baštini klasičnu grčku kulturu, sa druge strane kontinuitet starogrčkih tradicija u vizantijskoj kulturi srednjeg veka pruža mogućnost da se na Balkanu i u Srbiji govori o "*neposrednim i stvarnim vezama sa helenskim svetom*".

### *Ljubica Milosavljević*

#### **Mit kao ideologija i politika mita.**

Povodom knjige Aleksandra Boškovića: *Mit, politika, ideologija – Ogledi iz komparativne antropologije*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2006, 183 str.

Religija, mitologija, ritual, ideologija, moć, politika, prezentacija, nauka, nacija – koliko samo tema za društvene delatnike različitih provenijencija sobom nose nabrojani pojmovi... i koliko se samo pitanja može otvoriti po svakom ponaosob. Iako na prvi pogled mogu da deluju kao odvojeni segmenti stvarnosti koja nas okružuje, najfascinantniji su upravo njihovi fino iznijansirani međudodnosi, prepleti i sukobi. Pozicirajući mit i politike njegove (re)interpretacije u centar svoje studije, Aleksandar Bošković predstavlja i diskutuje upravo brojne niti njihove povezanosti, tačnije, mehanizme međudeloovanja, nudeći, kako sam kaže, svojevrsnu "alternativnu političku antropologiju."

Imajući za cilj, dakle, da doprinese razjašnjavanju složenih međusobnih odnosa mita, politike i ideologije, Bošković je, međutim, pokrenuo i brojna pitanja vezana za politiku istraživanja, teorije i prezentacije u oblasti društvenih i humanističkih nauka – naročito antropologije.

Autor posmatra mit kao ideologiju u najopštijem smislu – kao sistem ideja koji treba da pruži konzumentima osnove za konceptualizaciju i racionalizaciju sveta, ali naglašava da ideologija često predstavlja veoma moćno oružje za političku kontrolu. Svoju tezu o političkim upotrebama mitova Bošković razrađuje u nekoliko etapa, pre svega na primerima mezoameričkih mitologija, ali i u poglavlju koje se bavi grčkom religijom kao i u delu posvećenom konstrukciji jednog geografsko-političkog mita, tačnije – ideji "Afrike".

U prvom delu svoje studije, Bošković je predstavio retrospektivu teoretisanja i bavljenja mitom u društvenim naukama i to na primerima četiri autora koji su, po njegovom mišljenju, izvršili značajan uticaj na kasnije proučavaoce ovog problema. Naime, autor predstavlja osnovne teorijsko-metodološke postavke i zaključke u bavljenju mitom Sigmunda Frojda, Ernsta Kasirera, Džozefa Kembela i Mirče Elijadea, ali i kritike koje su njihovi radovi pretrpeli – kako od strane svojih suvremenika, tako i savremenih autora.

Kada govori o antropološkim pristupima proučavanju mita, Bošković ističe da je po njemu ključna osoba za razumevanje antropoloških proučavanja mita Vilijem Robertson Smit, koji je isticao značaj proučavanja socijalnih aspekata religije, te prvi pokušao da definiše odnos između mita i rituala (u svojim radovima davao je prednost ritualu nad mitom). Bošković tvrdi da je upravo ritual ključni element koji su antropolozi (prihvatili) uveli u proučavanje mita i da su u antropološkim studijama mitovi posmatrani isključivo kroz njihovu manju ili veću ulogu u (re)definisanoj društvenoj strukturi i organizaciji. Baveći se antropološkim teorijama i pristupima mitu, Bošković predstavlja osnovne teze autora kao što su Endrju Leng, Edvard Tajlor, Dž. Dž. Frejzer,

Franc Boas, Bronislav Malinovski, Klajd Klakhon, Edmund Lič i Klod Levi-Stros. Kako Bošković primećuje, počev od Robertsona Smita, pa do Levi-Strosa, u razmatranju odnosa mita i rituala dolazi do interesantnog "zatvaranja kruga" imajući u vidu način na koji su prethodno navedeni autori pridavali manji ili veći značaj tumačenju uloge mita ili tumačenju uloge rituala.

Sam Bošković se, pre nego što će pristupiti konkretnim primerima kompleksa mitova, zalaže za narativnu interpretaciju mitova – mitove treba sagledati pre svega kao naracije, u njihovoj analizi treba primeniti elemente analize narativa. Iako svestan izvesnih "opasnosti" koje nosi ovakav pristup, autor smatra da se na ovaj način pružaju uslovi za ispitivanje "aktuelnih etnografskih situacija" i metodologija koja otkriva društvenu i kulturnu konstruisanost "činjenica". Konkretno, za interpretaciju mitova uvek su od krucijalnog značaja kazivač/i, njihovi ciljevi i kontekstualizacija.

Svojevrstu polemiku sa različitim pristupima proučavanju mita i politikom prezentacije, Bošković nastavlja baveći se grčkom religijom i antropološkim (ili, uopšte, istorijskim) "konstrukcijama" Afrike. Odabir tema je interesantan, pre svega ambiciozan i zahtevan ali izbor je i načinjen upravo iz dobro uočene reprezentativnosti i indikativnosti primera za problematiku koja Boškovića interesuje (što naročito važi za potonji).

"Grčka religija" – kolosalni konstrukt po sebi, kao i antička kultura uopšte, i sami su vekovima unazad predmeti brojnih mitologizacija – pre svega kao temelji "zapadne" civilizacije. Razmatrajući segmente grčke mitologije i religije kao što su, na primer – značaj ljudske žrtve, kultovi i religije "misterija", religija filozofa, uglavnom kroz prizmu angažovanja Valtera Burkerta, Bošković koristi priliku da po-

kaže bitne postavke i modifikacije mit-ritualističkog pristupa i ukaže na njegovu upotrebljivost i u savremenim istraživanjima.

Poglavlje posvećeno etnografijama ili, tačnije, "otkrivanjima" Afrike pokreće brojna pitanja koja se, praktično, pretvaraju u antropologiju antropologije ili, jednostavnije – unutardisciplinarna preispitivanja. Inspirisan likom i delom Mišela Lerisa, Bošković se kroz primere predstavljanja etnografskih "fakata" iz Afrike dotiče problema metodološke, etičke pa i moralne prirode. Sama konstatacija o još uvek nerešenom odnosu prema konceptu autorstva, koje je otvorio još Leris možda zvuči pesimistički, ali i opominjuće, imajući u vidu činjenicu da se u okviru discipline već duže vreme diskutuje o problemima različitih "centrizama", "interpretativnosti", "realizama" itd, što bi svedočilo u prilog tezi da se pojedina pitanja moraju ponavljati kako bi ih autori bili svesni prilikom bilo kakvog upuštanja u "prikazivanje" drugog.

Značajan deo knjige Bošković je posvetio mezoameričkim mitovima i ideologijama. U poglavlju posvećenom značenju majanskih mitova, Bošković ukazuje na sličnosti i razlike između majanskih i ostalih mezoameričkih naroda i kultura. Baveći se posebno simbolikom stvaranja i karakterom majanskih božanstava, Bošković ističe da se ni na koji način ne može govoriti o specifičnom "majanskom panteonu" ali i ukazuje na činjenicu da su majanski mitovi često služili za tumačenje njihove istorije i uspostavljanje različitih političkih autoriteta – vladari su svoje pozicije moći izgrađivali i održavali na osnovu mitologizacije sopstvenog porekla, koje je često povezivano sa različitim božanstvima kao mitским precima.

U narednim poglavljima autor se na konkretnim primerima bavi značenjem i funkcijama (i upotrebama) pojedinih ve-

rovanja i mitova naroda Mezoamerike. Postojanje isprepletanih koncepata više božanstava koji su trebali da objedine verovanja iz različitih kulturnih tradicija poslužili su astečkim sveštenicima da legitimišu svoj narod kao naslednike velikih civilizacija koje su im prethodile. Ovakva praksa još je očiglednija prilikom razmatranja Kecalkoatla – Pernate zmije, koji sam po sebi predstavlja čitav kompleks božanstava i, verovatno, najpoznatiju mitsku figuru ovog dela sveta. Kontinuitet asocijacija vezanih za ovo božanstvo govori o načinima na koji su, preuzimanjem elemenata verovanja i ceremonija, različite kulture monopolizovale kulturno nasleđe i opravdavale svoje pozicije moći. Takođe, na osnovu predstava sa Burbanskog kodeksa, jednog od najznačajnijih mezoameričkih manuskripta, čitaju se pokušaji samosvesnih pojedinaca da u godinama neposredno nakon španskog osvajanja pokušaju da kroz formu nativističkog dokumenta ovekoveče kulturno nasleđe svog naroda. U poslednjem odeljku koji se bavi mezoamerikom, na primeru ceremonija sa visoravni Gvatemale, Bošković razmatra pitanja kontinuiteta i religijskog sinkretizma kod Kiče Maja, posmatrajući specifičnu ritualnu praksu kao jedan od pokušaja da se u novije vreme konstruiše "svemajanski" kulturni identitet u funkciji samoosvešćenja i kulturnog buđenja.

Kao dodatak knjizi, Bošković je objavio dva priloga – o mitu i religiji Lepenskog Vira i religiji i politici Vinče. Lepo uočeni kao fenomeni koji bi mogli da oslikaju i podrže tok misli i argumentaciju koja čini suštinu knjige, uz značajnu razradu ovi primeri bi mogli da prerastu u odlične studije koje bi predstavile politiku mita na specifičnim i konkretnim primerima u današnjoj Srbiji.

Mitovi i mitologije definitivno predstavljaju oblast koja ostaje većito intere-

santna i otvorena za nove istraživače i pristupe. Pitanje na koji će način isprovocirati našu pažnju ili sa kog ćemo im aspekta pristupiti, svakako će biti stvar niza okolnosti kao i sopstvenog izbora – imajući naročito u vidu činjenicu da su naši svakodnevnici životi, voljno ili ne, neraskidivo povezani sa brojnim mitovima, mitologizacijama i njihovim implikacijama. Ovaj "vodič" kroz mitove ili, još tačnije – bavljenje mitovima, pored do sada navedenog, kao jedan od svojih kvaliteta donosi i obilje referenci i literature koje će sigurno biti od velikog značaja svim potencijalnim budućim angažovanjima na ovom polju. Treba pomenuti, međutim, da je bilo za očekivati da će autor uputiti i na domaće autore koji su se bavili ovom problematikom, a njihov broj nije mali i rezultati nisu zanemarivi – što bi upotpunilo teorijsko-metodološki korpus predstavljen u studiji i bilo od značaja posebno za buduće domaće aktore diskusija o ovoj temi. No, naravno, "sveobuhvatnost" nosi sa sobom i određene probleme a knjiga Aleksandra Boškovića nudi i više nego dovoljno pravaca ka kojima se "mitoloji" mogu uputiti, te u njoj pronaći interesantno i poučno štivo.

*Danijel Sinani*

**Поглед инсајдера на савремену српску музеологију и музејску праксу: *Музеји у Србији – започето путовање***

У издању Музејског друштва Србије (МДС) 2008. године је објављен зборник радова *Музеји у Србији: започето путовање*, који су уредили др Љиљана Гавриловић (Етнографски институт САНУ) и мр Марко Стојановић (Етнографски музеј, Београд). Ова публикација представља наставак изнимно агилне делатности Музејског друштва под вођством Еме Радловић из

Народног музеја у Крушевцу. МДС се последњих година профилисало као једно од најактивнијих струковних организација из области културе и друштвених и хуманистичких наука, што је евидентно, осим из богате издавачке делатности, и по бројним стручним скуповима и саветовањима која се организују. Оваквој тврдњи у прилог иде и истовремено поновно покретање музеалног часописа *Музеји* (главни и одговорни уредник Љиљана Гавриловић), такође у издању МДС, након паузе од преко четрдесет година, и излазак из штампе првог савременог броја ове периодике (Музеји бр. 1 н. с.). Такође, и Национални комитет *ICOM* реализује бројне семинаре и скупове од почетка ове деценије, а интерес издавача за објављивањем актуелних (углавном страних) дела музеолошке литературе знатно је увећан. Узимајући у обзир рецентне активности (и у сегменту издаваштва) стиче се утисак о приличном оживљавању до скоро спане српске музеологије. Ово је можда посебно тачно по питању етнографске музеологије, имајући у виду учинковит и богат рад етнолошке секције МДС, интензивирање сарадње између музејских етнолог-антрополога из различитих установа, али и све тешњу сарадњу између етнолога-музеалаца и етнолога/антрополога из научно-истраживачких и наставно-научних институција.

Приметан је тренд, условно речено, "антропологизације" етнографске музеологије (и музеологије), односно смањивања "дистанце" која се појавила између теоријске и музејске етнологије пре неколико деценија. Долази до све убрзанијег међусобног трансфера знања и искустава између научне и музејске етнологије/антропологије; музејска пракса је све чешће предмет истраживања домаће антрополошке дисципли-